

А. А. Зацепін, аспір. відділу регіональної політики,
Національний інститут стратегічних досліджень

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРИОРИТЕТИ БЕЗПЕКИ УРБАНІСТИЧНОГО РОЗВИТКУ

АНОТАЦІЯ. У статті викладено результати аналізу світового досвіду розбудови нових урбаністичних утворень (міст високих технологій) з унікальними умовами організації життєвого простору і ведення бізнесу. Акцентовано увагу на адміністративно-регуляторних та фінансових особливостях функціонування таких поселень нового типу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інфраструктура, інновації, життєве середовище, новітні технології, інвестиції, соціальні стандарти, економічний розвиток, нове місто.

АННОТАЦИЯ. В статье изложены результаты анализа мирового опыта построения новых урбанистических образований (городов высоких технологий) с уникальными условиями организации жизненного пространства и ведения бизнеса. Акцентируется внимание на административно-регуляторных и финансовых особенностях функционирования таких поселений нового типа.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: инфраструктура, инновации, жизненная среда, новейшие технологии, инвестиции, социальные стандарты, экономическое развитие.

ANNOTATION. The article highlights results of analysis of world experience of construction new high-tech cities with the unique terms for organization of vital space and business dealing are stated. It is brought to a focus to administrative, regulatory, and financial features of functioning of such urbanity formations of new type.

KEY WORDS: infrastructure, innovations, vital environment, newest technologies, investments, social standards, economic development.

Який проект чи навіть галузь може забезпечити вирішення цілого комплексу накопичених десятиріччями проблем місцевого та регіонального розвитку? Як можна вирішити системні проблеми розселення, трудової міграції, інфраструктури та соціального забезпечення? Приймаються нові і нові програми розвитку, державні, обласні, місцеві, більш того, навіть у головному фінансовому документі країни — Законі про державний бюджет існує окрема колонка «бюджет розвитку»! Але коли ми уважно подивимось, на що конкретно витрачаються гроші, то побачимо «розвиток без шансу на розвиток». У моєму розумінні, будь який проект, бюджет, програма розвитку мають вносити такий «по-

штовх» до існуючої системи, мати таку «кінетичну» енергію, щоб цього було достатньо для суттєвого, помітного, дієвого і зрозумілого зрушення з місця, і не просто з місця, а бажано переходу на новий рівень якості системи. Уважно вдивляючись у букви прийнятих законів, державних програм, «національних проєктів», бачиш у них багато розумних слів і переконливих обґрунтувань, але жодного поштовху там нема, а ні для галузі, а ні для людей, а ні для держави. Вони здатні забезпечити короточасний дохід деяким компаніям і навіть конкретним людям (якщо так сталося, і програму профінансовано), але жодним чином не стосуються вирішення системних проблем суспільства. Але в світі існують такі проєкти, такі програми. Так, звичайно на державному рівні, бо ми маємо уявляти масштаб такої системи і потрібної енергії для її модернізації. Одразу виникає питання: «а де брати цю енергію, та ще в необхідній кількості?». Звісно від бізнесу, але з одним «але». Ось що думає з цього приводу Олександра Володимирівна Кужель (кандидат економічних наук, президент аналітичного центру «Академія», депутат II скликання Верховної Ради України, голова Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва (1998—2003, 2009), радник голови Національного банку України (2003—2004 рр.): «Бізнес, який є головним платником податків, може активно розвиватись лише в сприятливих умовах, створених для цього державою. Бізнес не можна змусити вкладати або витратити кошти. Бізнес буде вкладати гроші лише при наявності створених владою стимулів та вигідних умов. З точки зору бізнесу, діюче законодавство не стимулює вкладання коштів в інноваційний розвиток і системні трансформації суспільства.

Наприклад, бізнес, який працює у вільних економічних зонах Дубаї, отримує такі унікальні умови як «guaranteed 50-year exemption from personal, income and corporate taxes». Відповідно, цей об'єкт здатний генерувати колосальне кешфлоу, створювати економічні ланцюги і масу додаткових податків, не говорячи про розвиток творчості та підприємництва.

Але розуміння сприятливого середовища не може замикатись лише на пільгових податкових умовах. Сприятливе середовище — це також високоосвічена нація і життєве середовище.

Ефективна участь українського бізнесу в глобальній конкуренції потребує створення сприятливого середовища всередині країни, центрів прискореного росту, що надають бізнесу унікальні вигідні умови для розвитку та вкладання коштів».

Історія і сучасна практика відкриває нові форми соціальної ор-

ганізації із стабільно високим рівнем прибутковості, на актуальність і дієвість яких державні управлінці не звертають належної уваги.

Поки українські бізнесмени, політики, експерти і вчені думають над тим, «як не потрапити в нову хвилю кризи», — світові «тигри» реалізують проекти, що не тільки забезпечують їм колосальні фінансові потоки, довгостроковий захист капіталу, але і створюють десятки тисяч робочих місць, економічні ланцюжки, забезпечують прибуток у короткостроковій і середньостроковій перспективі, та являють собою локомотивами економічного і соціального зростання. Приклади існують у багатьох країнах світу, включаючи Китай, Німеччину, США, Іспанію, Австралію, ОАЕ, Перу, Росію і т. д.

Пенріт — Сідней, Австралія

Самостійне місто з постійним щорічним збільшенням доходів на рівні 18—22 %. Пенріт — це 170 тис. мешканців, 1300 гектарів промислової зони, 1,3 млн кв. м офісних приміщень. \$200 чистого прибутку на мешканця (у Києві чистий збиток більше \$100/мешканця) на рік. Розташований у 45 км від Сіднея, початок будівництва в 1972 році. Включає світовий виставковий центр із розвинутими парковими і рекреаційними зонами, шопінг-центр.

<http://www.penrithaustralia.com.au/>.

Містечко знань — Дубаї, ОАЕ

Окремий район у Дубаї, що включає Dubai Knowledge Village і дві вільні економічні зони Dubai Media-City і Dubai Internet-City. Цікаві факти: 94 % ВВП Дубаї не засновані на ресурсній економіці, \$1,5 млрд інвестицій тільки в будівництво інфраструктури за перші 1,5 роки, більш 10 тис. студентів, більше 50 тис. робочих місць, тисячі світових компаній у сферах медіа і хайтек, що реалізують діяльність у всьому регіоні через Дубаї. Унікальні умови для бізнесу: повне звільнення від персональних і корпоративних податків, податку на прибуток на 50 років.

<http://www.kv.ae/>

Масдар — Абу-Дабі, ОАЕ

Проект у стадії реалізації, місто майбутнього, місто високих технологій, зеленої енергетики і транспорту, екології і науки, найвищих стандартів рівня життя й умов для бізнесу. У перекладі з арабського Масдар — Джерело. Бюджет проекту — \$22 млрд.

<http://www.masdaruae.com/>.

Сонгдо-Сіті — Сеул, Південна Корея

1500 акрів на узбережжі, з яких 40 % відкритого зеленого простору. Унікальний баланс умов для розвитку міжнародного бізнесу, світового рівня охорони здоров'я, науки, розваг для 75 тис. постійних мешканців і 300 тис. мешканців приміської зони, бізнесменів і туристів. Бюджет проекту — \$30 млрд.

<http://www.new-songdocity.co.kr/>

Що є спільного в цих проектах? Спеціально створені унікальні умови організації життєвого простору і ведення бізнесу! Це міста, поселення — не історичні, а штучно спроектовані і створені людиною. Другий із прикладів скоріше квартал у місті, а не повноцінне місто, але будучи включеним у структуру Dubai Holding, поєднує величезну кількість підприємств і проєктів у Дубаї, забезпечує необхідні умови і правила для ведення бізнесу. Крім того, одні проєкти поєднують наука, освіта і високі технології (Містечко знань, Масдар, Сонгдо). У той час як інші (Пенріт, Масдар і Сонгдо) — повноцінні міста, які забезпечують як базові потреби людини (продовольство, енергію, безпеку, не говорячи про повагу і самореалізацію в роботі, навчанні і відпочинку), так і створюють унікальні, тепличні умови для розвитку бізнесу.

Можна жити в печері, лісі чи наметі, і навіть без них, але все-таки людство створило іншу, більш прийнятну форму організації життя. Форму, у рамках якої можна забезпечити не тільки сервіси життєзабезпечення людини, але й створити умови для розвитку високоприбуткових бізнесів, залучення значних інвестицій, зрозумілих і прогнозованих правил роботи, відсутності бюрократичних надбудов.

У таких містах усе підпорядковується ідеї створення висококонкурентного бізнесу, нових робочих місць через впровадження цілісних моделей (ланцюжків) організації інноваційних процесів: від ідеї і досліджень — до виробництва і продажу (впровадження) високотехнологічних продуктів і технологій.

Створення подібних міст в Україні узгоджується з науковими програмами, планами, темами і відповідає Законам України, Указу Президента «Про пріоритетні напрямки в галузі містобудування» (1997), концепціям «Сталого розвитку населених пунктів» (1999) та «Державної регіональної політики» (2001), Комплексній програмі реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому самміті зі сталого розвитку (2003). Тема пов'язана з пріоритетними напрямками досліджень НАН України, з планами науково-дослідних і проєктних розробок інституту НДП місто-

будування — «Наукові пропозиції з перспективного планувального розвитку Київської агломерації».

Сучасний стан розвитку містобудівництва, системний аналіз, типологія, моделювання й управління розвитком містобудівних систем різного рівня складності представлені в роботах: М. Пухтинського, В. Нудельмана, Б. Данилишина, О. Другова, В. Куйбіди, П. Шрьодера, М. Іжа, М. Долішнього, І. Бутирської, А. Кузнєцова, М. Ксеневича, Б. Адамова, В. Толкованова, А. Гука, Е. Рахімулова, Н. Щербака. Загальні та окремі аспекти вирішення теоретичних та методичних проблем економіко-містобудівної оцінки умов розвитку урбанізованих територій України висвітлені у наукових і проектних розробках інститутів Діпромисто, НДПІ містобудування, НДПІАМ, Урбаністики, КиївГенплан. Ось що каже з цього приводу Володимир Ілліч Нудельман (професор Київського національного університету будівництва та архітектури, доктор географічних наук, дійсний член і член Президіума Української академії архітектури, заслужений діяч науки і техніки, двічі лауреат Державної премії України з архітектури, провідний вчений і практик у сфері планування території, регіональної політики, місцевого самоврядування, землекористання, автор Генеральної схеми планування території України, схем районного планування регіонів України, Казахстану, Таджикистану, генеральних планів міст Донецька, Дніпропетровська, Одеси та ін., проекту планування приміської зони міста Києва):

«Успіх суттєвих державних трансформацій залежить від наявності комфортного, дружнього до людини середовища життя. Ця діяльність здійснюється не у віртуальному просторі, а в конкретних територіальних пунктах, і звідси витікає важливість просторової складової. Формування такого простору дозволяє вирішити базові проблеми держави: включення України у світові процеси, розвиток людського потенціалу, екологічне деградацію території, соціальні стандарти, збереження трудового потенціалу країни та ріст мотивації для отримання високоякісної освіти та високоякісної праці.

Наше життєве середовище не відповідає навіть індустріальним стандартам, не говорячи вже про постіндустріальні.

Навіть наші мегаполіси, де сконцентрований освітній, науково-дослідницький потенціал, вирізняються інноваційністю у землекористанні і т. д., однак у той же час перехоплюють фінансові та інші ресурси, людський потенціал, приречуючи територію прозябання. Інноваційне перетворення середовища — це процес капіталомісткий, і якщо йти за цим сценарієм, ми будемо відставати від передових країн усе більше і більше.

Відповіддю можуть стати нові урбаністичні утворення, які будуть нести інноваційні, трансформаційні функції. Вони повинні розташуватись у радіусі 50—60 км від крупних пунктів, вірогідно на базі невеликих, переважно історичних міст, які генетично мають позитивну духовну ауру. А місія їх буде полягати в тому, що в них будуть формуватись наукові, освітні та ділові кластери, які працюють і в кооперації, і в конкуренції.

За своїми архітектурними, планувальними, естетичними, санітарно-гігієнічними якостями вони будуть наче прибульцями з майбутнього, і демонструвати нинішньому поколінню, в яких умовах треба жити. Таке сузір'я нових утворень буде прогресивними елементами в національних, регіональних та місцевих системах розселення і буде грати стимулюючу роль по відношенню до оточуючого простору, до прилеглих населених пунктів, здійснювати підйом периферійних, депресивних територій. Вони повинні сформувати каркас розвитку держави».

Життєве середовище таких урбаністичних новоутворень має ґрунтуватися на високотехнологічних досягненнях науки, що дозволяють забезпечити конкурентність і прибутковість продуктів бізнесу як на внутрішньому, так і на світовому ринках.

Окремі високотехнологічні галузі (на неконкурентній, взаємодоповнюючій основі) поєднуються в єдину інфраструктуру, що дозволяє одержувати нові ідеї на стиках технологій і підвищувати прибутковість за рахунок економії на інфраструктурі. Створюються нові і необхідні сервіси для замкнутого циклу виробництва інтелектуальної, високотехнологічної продукції, технологій і послуг з їх наступним експортом. Забезпечуються сприятливі умови для впровадження нових форм кооперації і співробітництва науки, освіти і виробництва різних форм власності, окремих колективів і громадян.

Місто поєднує єдиним менеджментом усі необхідні для забезпечення інноваційного життєвого процесу сервіси, з метою забезпечення найменшої вартості орендних ставок, комунальних платежів, цін на житло, харчування і т. д., тобто всіх складових собівартості вироблених товарів і послуг у місті, при збереженні вимог до якості. Іншими словами, місто являє собою підприємство по наданню сервісів життєзабезпечення людини за менші гроші і з кращою якістю. Це і є мотиватор для потенційних мешканців і дельта для повернення інвестицій.

Хтось заперечить, що ринок нерухомості в Україні, та й у всьому світі, знаходиться в стані якщо не колапсу, то «топтання на місці». Можливо, але застій у будівельному бізнесі відбувся

точно не через світову фінансову кризу. Скоріше навпаки, криза виникла у зв'язку зі збитковою бізнес-моделлю (у різних країнах по-різному, але суть приблизно однакова), що орієнтувалася винятково на «багатого» споживача (більш дорогий продукт, ніж було потрібно в реальності), споживача в більшості не забезпеченого вихідними реальними можливостями, і спекулятивним попитом останніх років. «Сервіси» — от заповітна «рятувалка», яку завзято не хотіли помічати, на якій заощаджували практично всі девелопери, до якої тепер змушені прагнути. Тільки сервіси можуть забезпечити гідну прибутковість у максимально довгий період часу і максимальну захищеність від катаклізмів а-ля «світова фінансова криза». Що ж дають нові «міста»?:

— рішення задач кардинальної модернізації виробництва й інженерної інфраструктури;

— сотні тисяч нових робочих місць у будівельному і суміжних комплексах, вже на першому, інфраструктурному етапі;

— привабливі умови для інвестиційного капіталу;

— зрозумілі і прозорі правила ведення бізнесу;

— урбаністичні утворення повного циклу життєзабезпечення (включаючи освіту, роботу, відпочинок), що базуються на новітніх технологічних рішеннях, у яких реалізується також новий тип соціальної організації;

— вихід на наступний рівень якості життєвого середовища, а також вироблення нових механізмів соціальної взаємодії неможливі в умовах існуючих систем розселення, що несуть на собі і відтворюють весь комплекс проблем, сформований протягом багатьох років;

— фундамент для розвитку виробництва і життєвого середовища нового покоління багато в чому буде сприяти вирішенню проблем старої системи розселення;

— забезпечення авангардного росту високотехнологічного бізнесу на основі формування динамічних інтегрованих науково-дослідних, освітніх і ділових кластерів, що функціонують як у кооперації, так і в конкуренції з аналогічними об'єктами великих міст;

— системне доповнення заходів для фінансової стабілізації і підтримки виробничого комплексу України;

— каркас інноваційного розвитку України.

Такі утворення, сформовані як локомотиви інноваційного розвитку України, здійснять стимулюючий вплив на прилеглі території, будуть сприяти підвищенню інноваційної культури їх мешканців, соціально-економічному підйому периферійних, та «деп-

ресивних» територій. Крім того, собівартість реалізації інфраструктурної частини проекту в момент економічного спаду буде істотно меншим.

Ми не пропонуємо розглядати дану ідею як щось, що саме по собі надасть багатство чи щастя всім учасникам проекту, та всім українцям. Цей проект є економічним генератором, здатним забезпечити необхідною енергією десятки суміжних галузей, створити ланцюжки технологій, продуктів, послуг, тисячі робочих місць. Він може забезпечити статок і повагу тим, хто буде трудитися над створенням нового. Ми так само не пропонуємо робити копію арабських або азіатських проектів. Вони вимагають колосальних вкладень на розробку й упровадження «зеленої» енергетики, «розумного» транспорту й інших футуристичних об'єктів і технологій. Ми пропонуємо проект, здатний забезпечити більш якісні умови для життя при зниженні її вартості і генерацію «вічного» кешфлору для акціонерів і інвесторів за рахунок впровадження нових технологій за принципом розумної достатності й економічної доцільності.

При створенні такого «містечка» з населенням у 100 000 чоловік він з легкістю може генерувати 20 млн доларів чистого прибутку на рік, і це винятково на сервісах життєзабезпечення! Багато бізнесменів, що звикли порівнювати прибуток своїх підприємств у розрахунку на співробітника, скажуть: це дуже мало — 200 доларів чистого прибутку на людину на рік. Але мешканці — не співробітники! Хтось з мешканців міста, безумовно, буде співробітником, а велика частина — клієнтом. Найбільш стабільним і вдячним клієнтом! Крім того, основний прибуток мають генерувати високотехнологічні компанії, створюючи нові продукти і технології для внутрішнього і міжнародного ринків! Економічний маховик країни великий, але закон інерції справедливий не тільки у випадку його гальмування — «розкрутити» його буде все складніше і складніше. Необхідно забезпечити розвиток системоутворюючих галузей, таких як авіакосмічна, у виробничому ланцюжку якої легко може бути задіяна не одна суміжна галузь, і не одна сотня тисяч працівників. Чи нафто-газова, із проектами розробки нових родовищ і створенням танкерного флоту, чи проектів повного реформування агропромислового сектора, розробки нових джерел енергії для забезпечення енергобезпеки й незалежності країни. Іншими словами, істотний поштовх економіці, окремим галузям, можуть дати винятково масштабні, великі і головне — системоутворюючі проекти!

Перспективи подальших досліджень у даному напрямі полягають в удосконаленні системи оцінки діючої територіальної організації України, залученні інформаційних технологій для моделювання та прогнозування систем локалізації та розвитку високотехнологічних міст нового типу.

Нові міста — це центри прориву, прискореного росту і реалізації стратегії модернізації українського суспільства та економіки.

Література

1. *Адамов Б. І.* Організаційно-економічні основи управління розвитком міст. — К.: Грот, 1998. — 215 с.

2. *Бутирська І. В.* Інфраструктурне забезпечення регіонального розвитку: проблеми та шляхи їх вирішення / НАН України; Інститут регіональних досліджень. — Чернівці : Книги-XXI, 2006. — 238 с.

3. *Данилишин Б. М. та ін.* Інвестиційний клімат в Україні: фактори регіональних ризиків. — К.: РВПС України НАН України, 1999. — 192 с.

4. *Долішній М. І.* Регіональна політика на рубежі XX—XXI століть: нові пріоритети. — К.: Наукова думка, 2006. — 512 с.

5. *Другов О. О.* Фінансова система інвестиційного забезпечення регіонального розвитку економіки / Національний банк України; Університет банківської справи; Львівський ін-т банківської справи / П. Ю. Бельський (наук. ред.). — К.: УБС НБУ, 2007. — 151 с.

6. Європейська хартія місцевого самоврядування та розвиток місцевої і регіональної демократії в Україні: науково-практичний посібник / Фонд сприяння місцевому самоврядуванню України; Ліберальне молодіжне об'єднання (ЛІМО) / Микола Олександрович Пухтинський (ред.), Олександр Володимирович Бейко (упоряд.), В'ячеслав Вікторович Толкованов (ред.). — К.: Крамар, 2003. — 395 с.

7. Інноваційні механізми місцевого та регіонального розвитку: За матеріалами VIII Всеукр. муніцип. слухань «Ресурси місцевого і регіонального розвитку: національний та міжнародний аспекти», 29 липня — 2 серпня 2002 року, Судак, Автономна Республіка Крим / Фонд сприяння місцевому самоврядуванню України / М. Пухтинський (наук. ред.). — К.: Атіка-Н, 2003. — 528 с.

8. *Ксеневич М. Я.* Містобудівні основи сталого розвитку міста Києва / Українська академія архітектури; Державний науково-дослідний і проектний ін-т містобудування; Інститут урбаністики у м. Києві. — К.: Головкивархітектура, 2002. — 169 с.

9. *Кузнецов А. О.* Інноваційні технології в державному регулюванні соціально-економічного розвитку регіону: дис. канд. наук з держ. упр. / Національна академія держ. управління при Президентові України; Харківський регіональний ін-т держ. управління. — Х., 2006. — 233 с.

10. *Куйбіда В. С.* Міське самоврядування і управління територіальним розвитком: історичні аспекти, сучасні реалії і проблеми удосконалення / Ін-т регіон. дослідж. НАН України. — Л., 1999. — 72 с.

11. *Куць Є. С.* Урбанізовані території. Методологія та практика планування і управління / Науково-дослідний і проектний ін-т містобудування Держбуду України. — Мелітополь, 2003. — 254 с.

12. Механізми державного управління та місцеве самоврядування / Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. — К., 2008. — 355 с.

13. *Нудельман В. І.* Проблеми єдиної методики прогнозування розвитку міст // Містобудування та територіальне планування. — К., 2003. — № 16. — С. 145—154.

14. Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації: матеріали підсумкової наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 31 жовтня 2008 р. / Національна академія держ. управління при Президентові України; Одеський регіональний ін-т держ. управління / М. М. Іжа (ред. кол.) — О.: ОРІДУ НАДУ, 2008. — 468 с.

15. *Толкованов В. В., Гук А. К., Рахімкулов Е. Р., Щербак Н. В.* Правові інструменти Ради Європи з питань місцевого і регіонального розвитку та проблеми їх імплементації в Україні: наук. аналіт. док. та матеріали семінару з питань регіонального розвитку, м. Київ, 5—6 березня 2007 р. — К., 2007. — 349 с.

16. *Шрьодер П.* Стратегія місцевого та регіонального розвитку: методи, принципи та політичні засади / Ліберальний ін-т / Олег Блащук (пер.). — К., 2008. — 78 с.

Стаття подана до редакції 10.10.2011

УДК: 351.82 (330)

О. І. Білий, аспір.,
Інститут законодавства
Верховної Ради України (м. Київ)

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ МЕХАНІЗМІВ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ В ПРОЦЕСІ СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуті механізми імпортозаміщення як складова стимулювання процесів структурної модернізації національної економіки України. Виявлено конкурентний потенціал національного виробництва (авіабудування, суднобудування, машинобудування) у стимулюванні імпортозаміщення та розвитку внутрішнього ринку країни. Особлива увага приділена імпортозаміщенню у сфері споживання енергетичних ресурсів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: механізм; імпортозаміщення; структурна модернізація; конкурентний потенціал; внутрішній ринок; енергетичні ресурси.